

ISTORIE

HABITATUL ÎN BAZINUL MIJLOCIU AL TÂRNAVEI MARI (SEC. IX-XI)

Adrian N. Șovrea

I. Introducere

După retragerea administrației romane spațiul intracarpatic devine din punct de vedere administrativ și politic un *no man's land*. Totuși cercetările arheologice arată o continuitate în locuire pe valea Târnavei Mari fiind observate centre importante la Bratei și Sighișoara (vezi harta 1). La Bratei din punct de vedere arheologic se vorbește de „cultura Bratei 1” fiind cercetată o așezare și o necropolă. La Sighișoara punctele *Podmoale* și *Dealul Viilor* arată de asemenea prezența unor populații autohtone în sec. III-V.

Începând cu secolul IV, după anul 378, în spațiul intracarpatic își fac prezența goții, în special prin ramura vizigotă. Se generalizează cultura Sântana de Mureș care rămâne element cultural dominant până la venirea unor noi populații germanice - gepizii.

Pe valea Târnavei Mari aceste comunități cercetate la Bratei și Sighișoara vor intra treptat sub autoritatea politică a gepizilor. În 567 gepizii sunt înfrânți de longobarzi și avari, iar regatul cu capitala la Sirmium (azi Sremska Mitrovica, în Serbia)¹ dispăre. Spațiul intracarpatic transilvan suferă o nouă metamorfoză, iar din punct de vedere arheologic se manifestă cultura Band-Vereșmort (Band-Unirea II), prezentă la Bratei – *Cimitirul 3*, și arată că populația purtătoare a culturii germanice adoptă treptat moda avară.

Valea Târnavei Mari a fost în continuu locuită, iar comunitățile de aici au fost supuse schimbărilor politice și elementelor culturale. În secolul VII pătrund puternic grupuri de slavi înlocuind mediul cultural germanic. Grupul Mediaș² arată că ritul de înmormântare al slavilor era incinerarea în care depunerea resturilor cinerare se făcea în urne și acestea îngropate. Habitatul suferă și el schimbări. Locuințele sunt adâncite, dotate cu cuptoare pietrar, iar ceramica involuează, predominând cea lucrată la roata înceată.

¹ Adrian Nicolae Șovrea, *Orașul-fortăreață Sirmium între romani și barbari (453-582)*, în *Collegium Mediense*, V, Mediaș, 2015, pp. 20-26.

² Ioan Marian Țiplic, *Necropolele de tip Mediaș*, în *AMN*, 39-40 (II), 2002-2003, pp. 9-22.

O dată cu locuirea de pe valea principală a Târnavei Mari în paralel se dezvoltă un habitat aflat în zonele de dealuri (cu altitudini de până la 600 m) și de păduri, pe văi secundare³. Aceste așezări sunt relativ dispersate, formate probabil din familii și clanuri, bazate pe o economie agro-pastorală⁴. Ce se observă în prezent din punct de vedere arheologic e că populațiile migratoare au conviețuit cu supușii lor doar pe valea principală a Târnavei Mari, nefiind descoperite până în prezent vreo așezare sau necropolă pe văile secundare unde să avem semnalată o populație mixtă alogenă-indigenă.⁵

Destrămarea khaganatului avar în jurul anului 800 și intrarea sudului și sud-vestului Transilvaniei în aria de influență bulgară are ca și consecință nu doar o schimbare în mediul politic și militară, ci și în cel spiritual.

II. Habitatul

În sud-vestul Transilvaniei, Alba Iulia, aflată pe drumul sării care venea de la minele de sare din culoarul Alba Iulia-Turda și mergea spre Deva și Pannonia, devine în secolul IX, după dispariția khaganatului avar, un important centru pentru bulgari, așa cum arată descoperirile din necropolele de la Alba Iulia – *Stația de Salvare* și de la Blandiana – *La Brod* (Blandiana A). Cel mai probabil Alba Iulia devenise un centru de putere al unui voievodat ocupat apoi de căpetenia maghiară Gyula.⁶

E dificil de stabilit densitatea populației într-o așezare. Cercetarea necropolelor ne poate da o idee asupra demografiei unei așezări, astfel a rezultat o populație de 50-150 locuitori și maxim 200 de locuitori într-o generație (întinsă pe 25 de ani).⁷ O ipoteză de calcul ar fi o medie de 50 de locuitori pentru secolul VII, de 75 de locuitori pentru anul 1000, adică 10 și 15 familii/sat, cu o familie din 5 membri.⁸

Alte așezări s-au dezvoltat în preajma centrelor miniere de sare de la Ocna Sibiului, Cojocna, Ocna Dejului, Ocnița, Ocna Mureș, Turda, care au fost locuite constant de populații locale sau alogene. Aceste centre dezvoltate în zone unde exploatarea bogățiilor subsolului aducea venituri consistente sunt reutilizate de administrația maghiară. Odată cu integrarea

³ Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 264.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ Kurt Horedt, *Siebenbürgen in Spätromischer Zeit*, București, 1982, p. 24; Paul Niedermeier, *Habitatul medieval în Transilvania*, București, 2011, p. 175.

⁸ *Ibidem.*

Transilvaniei (Ardealul) în regatul Ungariei apar și mențiunile documentare ale localităților, problematică fiind stabilirea momentului apariției acestora, neexistând în documente un moment zero de înființare. Până la invazia mongolă din 1241 în Transilvania sunt amintite 139 de așezări, iar la mijlocul secolului al XVIII-lea erau 2400 de localități atestate.⁹

În capitlurile vechi al Provinciei Sibiului (Orăștie, Nocrich, Cincu, Rupea) sunt amintite 75 de localități din care 44 au avut biserici romanice cu unele elemente gotice timpurii (specifice secolelor XI-XII). Se consideră că aceste 75 de localități existau deja înainte de 1190, dar documentar sunt amintite doar 11. Prin urmare doar 15% au atestare documentară timpurie, dinainte de 1190. În sudul Transilvaniei în sec. XII-XIII sunt semnalate 113 așezări. Acestea erau de diferite mărimi. În funcție de textura parcellară a localităților aceste așezări aveau între 3 și 52 de curți la momentul fondării, adică o medie de 14 gospodării pe așezare.¹⁰ În sudul Transilvaniei sunt 113 așezări care inițial în sec. XII-XIII 6% dintre ele au avut 6 curți/gospodării, 33% între 6-10 gospodării, 31% au avut între 11-15 gospodării, 16% între 16-20 gospodării, 8% între 21-30 gospodării, 6% peste 30 de gospodării.¹¹ Estimările asupra așezărilor aflate între râurile Târnavă Mare și Hârtibaciu în preajma invaziei mongole e de 35 de gospodării pe sat, iar sate nou înființate precum Brădeni sau Apold aveau 19 respectiv 18 gospodării.¹²

În toată Transilvania (Ardeal) sunt amintite documentar 139 de așezări până în 1241, dar acest număr nu poate fi apropiat de cel real pentru un areal atât de mare, de aceea s-a emis ipoteza existenței a cel puțin 1500 de localități luându-se în calcul procentajul din situația sudului Transilvaniei.¹³

Triburile maghiare erau prezente în secolul X în vestul Transilvaniei pe valea Someșului Mic și pe valea mijlocie a Mureșului. Expansiunea spre est are loc începând cu secolul XI când regele István I (Ștefan I) ocupă Alba Iulia de la Gyula. Direcția de pătrundere vest-est arată că aceștia urmau cursurile principalelor râuri din Transilvania: Someșul Mare, Mureș, Târnavă Mare, Târnavă Mică. Această expansiune se poate urmări prin descoperirile arheologie, toponimie și prin documentele vremii.

Documentele ne arată aportul important avut de secui în cucerirea maghiară, aceștia fiind însărcinați cu apărarea granițelor regatului. În secolul

⁹ *Ibidem*, p. 178.

¹⁰ *Ibidem*, p. 176.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 178.

X secului sunt amintiți în documente ca fiind la Bihor, apoi în secolul al XI-lea pe latura internă a Apusenilor¹⁴ și prin deplasări succesive îi vedem pe Târnavă Mare ca în final să se așeze în sud-estul Transilvaniei.

Arheologia. Cercetarea arheologică s-a desfășurat pe două direcții pe valea Târnavei Mari și în bazinul acesteia: sistematică și cercetare de teren (perieghetză). În urma acestor cercetări au fost descoperite așezări din sec. VII-IX și X-XI. Așezările sunt deschise, fără fortificații, încadrate în sec. VII-IX (perioada slavo-avară) și X-XI (premaghiară), iar ca dimensiuni sunt așezări mici. A fost cercetat sistematic doar situl de la Albești unde au fost semnalate mai multe nivele de locuire începând din preistorie (Coțofeni, Wietenberg, La Tène) și continuând cu evul mediu timpuriu (sec. VII-IX, IX-X, X-XI și XII). Inventarul arheologic arată că ceramica medievală timpurie de secole VII-IX este lucrată cu mâna, dar și la roata înceată sau rapidă, în timp ce pentru sec. X-XII ceramica este realizată la roata lentă sau rapidă.¹⁵ Au mai fost descoperite podoabe de tip pandantiv de cerceț din bronz realizat prin turnare, corp fusiform, cu urechiușă de fixare într-un capăt și o îngroșare de patru mici protuberanțe (globule, muguri) și podoabe de tip cerceț de bronz și argint.

Cu privire la faza timpurie, sec. VII-IX, locuințele sunt patruleter amenajate cu instalații de încălzire de tip cuptoare din piatră (cuptor-pietrar) sau sub formă de „cuburi” din lespezi de piatră, de obicei amenajate în colțul de nord al locuinței.¹⁶ Locuirea dintr-o fază intermediară, sec. VIII/IX-X, a fost pusă în evidență în urma cercetării a 12 complexe arheologice. Locuințele au forma patruleteră și sunt dotate cu sistem de încălzire de tip cuptor de piatră, dar și cu vetre cu gardină din pietre de râu.¹⁷

Locuințele din faza târzie, sec. XI-XII, au reieșit în urma cercetării a 15 complexe arheologice fiind dezvelite locuințe, anexe, gropi ritualice și gropi menajere.¹⁸ Locuința de secol XI se caracterizează prin forma sa patruleteră cu colțuri ascuțite; pare a fi o locuință de suprafață puțin adâncită: 0,30-0,40 m; suprafața pe care o ocupă este relativ mare de 16 m² fiind dotată cu un sistem de încălzire de tip vatră cu gardină și amplasată pe

¹⁴ D. N. Busuioc-von Hasselbach, *Țara Făgărașului în secolul al XIII-lea. Mănăstirea cisterciană Cârța*, vol. II, Cluj-Napoca, 2000, p. 34.

¹⁵ Gheorghe Baltag, *Așezarea de la Albești-Sighișoara. Elemente inedite de cultură materială din sec. IX-X*, în *Revista Bistriței*, 8, 1994, pp. 75-77; Idem, *Sighișoara ...*, pp. 203-223.

¹⁶ Idem, *Așezarea de la Albești ...*, p. 76.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 208-209.

¹⁸ *Ibidem*, p. 211.

colțul de nord-vest; suprastructura se sprijinea pe pereți de bârne; se observă o intrare amenajată fiind pavată cu platformă de lespezi și aflată în colțul de nord-est.¹⁹ Locuința de secol XII este patrulateră cu colțuri ascuțite, fiind de tip bordei adâncită la 0,40-0,50 m; suprafața pe care o ocupă este de 9 m²; sistemul de încălzire este de tipul cuptor de piatră amplasat pe colțul de sud-vest; suprastructura se sprijinea pe un cadru de bârne orizontale sprijinite de șapte stâlpi verticali; s-au descoperit fragmente de chirpici pentru izolare.²⁰

Repertoriu așezărilor din bazinul Târnavei Mari

1. Albești

a) „*La Cetățea/Sub Cetățea*”: sec. VII-VIII, IX-X, X-XI. Așezare deschisă.²¹ Cercetare sistematică.

b) „*Valea Hotarului*” („*La Pod*”): sec. VII-IX. Așezare deschisă.²² Periegheză.

2. **Apold** - „*După Grădini*”: sec. VII-IX.²³ Așezare deschisă. Periegheză.

3. **Archita** - „*Grădina lui Schenker*”: sec. VII-IX.²⁴ Așezare deschisă. Periegheză.

4. **Bunești** - „*Fundătura lui Kraus*”: sec. VII-IX și IX-X. Așezare deschisă.²⁵ Periegheză.

5. **Cloașterf** - „*La Glimee*”: sec. VII-IX și IX-X. Așezare deschisă.²⁶ Periegheză.

6. Criș

a) „*În Ciorănel*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.²⁷ Periegheză.

b) „*Unghiul lui Schmidt*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.²⁸ Periegheză.

7. Daia

a) „*Hanfau (Cânepiște)*”: sec. X-XI. Așezare deschisă.²⁹ Periegheză.

b) „*La lac*”: sec. VI-IX. Așezare deschisă.³⁰ Periegheză.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Repertoriul arheologic al județului Mureș, 1995, p. 42; Gh. Baltag, *Așezarea de la Albești ...*, pp. 76-77; Idem, *Sighișoara ...*, p. 214.

²² Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 177.

²³ RepArhMS, p. 47.

²⁴ Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 172.

²⁵ *Ibidem*, p. 173.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 174.

8. **Hetiur** - „*La Podul Pipeanului*”: sec. VII-IX și sec. IX-X. Așezare deschisă. Periegheză.³¹
9. **Mălâncrav** - „*Valea Viilor*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.³² Periegheză.
10. **Mureni** - „*Hüll*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.³³ Periegheză.
11. **Saschiz** - „*Pârâul Etzung*”: sec. VII-IX și sec. IX-X. Așezare deschisă.³⁴ Periegheză.
12. **Seleuș** - „*În Tău*” sec. VII-IX. Așezare deschisă.³⁵ Periegheză.
13. **Sighișoara**
- a) „*Aurel Vlaicu*”
- „*La Glimei*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.³⁶ Periegheză.
 - „*La Grajduri-Saivane*”: sec. VII-IX și IX-X. Așezare deschisă.³⁷ Periegheză.
- b) „*Lângă Podmoale*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.³⁸ Periegheză.
- c) „*Valea Cânepii*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.³⁹ Periegheză.
- d) „*Valea Dracului*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴⁰ Periegheză.
- e) „*Dealul Viilor*”: sec. VII-VIII. Așezare deschisă.⁴¹ Cercetare sistematică.
14. **Stejăreni**
- a) „*În Ment*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴² Periegheză.
- b) „*Calea Strâmtă*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴³ Periegheză.
- c) „*Haltsken (Poarta Fânaței)*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴⁴ Periegheză.

³⁰ RepArhMs, p. 48.

³¹ Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 174

³² Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 174.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 175.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 176.

⁴¹ RepArhMs, p. 232; Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 201.

⁴² Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 176.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

15. **Șaeș** - „*În Wosen*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴⁵ Periegheză.

16. **Șapartoc** - „*Pârâul Pietros*”: sec. VII-IX. Așezare deschisă.⁴⁶ Periegheză.

Toponimia. Toponimia ne arată că pe valea Târnavei Mari au fost așezate și alte populații în afară de cele secuiești. Îi avem astfel pe pecenegii, populație turcică la origine. Toponimii care să arate prezența sunt prezente în nordul Transilvaniei (Vișoara și Chiraleș în jud. Bistrița-Năsăud), în sudul, estul și sud-estul Transilvaniei (Biborțeni, Racoșul de Sus în județul Covasna; Lăzărești în jud. Harghita; Brașov, Galați, Olteț⁴⁷, Târlungeni în județul Brașov, Tâlmăciu în județul Sibiu, Secășel în jud. Alba).⁴⁸ Pe valea mijlocie a Târnavei Mari avem localitatea Stejărenii, mai demult Beșa, din jud. Mureș.⁴⁹ „*Fenomenul împrumutului unor toponime alogene în detrimentul celor indigene reprezintă una din particularitățile toponomasticii românești*”.⁵⁰ Din punct de vedere metodologic în cazul toponimelor care poartă numele unei localități și a unei ape „*hidronimele sunt, de regulă, anterioare oiconimelor*”.⁵¹

Granițele regatului maghiar erau apărate de populații grănicere (secuiei, pecenegii, valahii) care ridicau fortificații în puncte importante și obligatorii de trecere. Aceste fortificații sunt numite *indagine*, *gyepű*, *presaka* în documentele medievale, iar traversarea acestor fortificații se făceau prin „porți” amintite în documente ca *porta*, *clusa*, *kapu*. În istoriografia românească s-a încetățenit denumirea de prisăci.

Studiind toponimia ne putem crea o imagine de ansamblu asupra amplasării punctelor de fortificare. Fortificații timpurii (sec. IX-X) în Transilvania sunt semnalate la Dăbâca (jud. Cluj), Morești (jud. Mureș), Șirioara (jud. Bistrița-Năsăud), Sânmiclăuș (jud. Alba), Cluj-Mănăștur (jud. Cluj), Moldovenești (jud. Cluj). Dar așa cum am văzut mai sus (la toponimie) prisăcile erau tipul de fortificație cel mai des folosite de regalitatea maghiară pentru apărarea granițelor regatului.

Prisăcile sunt fortificații specifice Europei Răsăritene fiind o caracteristică a slavilor. Erau ridicate în special la graniță, în zone de trecere obligatorii, formând un sistem în linie de apărare și asigurau paza unor

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ D. N. Busuioc-von Hasselbach, *op. cit.*, p. 246.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 264.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 243.

⁵¹ *Ibidem*, p. 247.

drumuri și pasuri.⁵² Aceste fortificații nu erau de piatră, ci se foloseau de mediul natural, zonele de mlaștină, zone cu păduri îndesite unde voit erau lăsate să crească copaci, arbuști, plante pentru a crea o îndesire, dar erau ridicate și fortificații cu un sistem defensiv format din val de apărare, șanț și palisadă. În aceste puncte fortificate erau așezate trupe militar-grănicere formate din „grupuri de țărani cu atribuțiuni militare, de apărare a graniței”⁵³ numiți în documente *speculatores, exploratores, sagittarius, örök, les, strazsa*.⁵⁴ Principalii apărători, în opinia mai multor cercetători, erau secui⁵⁵, dar și alte populații au jucat rolul de apărare a granițelor regatului: românii, pecenegii, cumanii, coloniști germani etc.

Linia de prisăci este alcătuită din valuri continue, palisade și fortificații din pământ și lemn⁵⁶. Aceasta poate fi organizată din fortificații din pământ și lemn cu rolul de a supraveghea căile de acces în zonele montane⁵⁷ sau prin utilizarea elementelor naturale (cursuri de apă, perdele de pădure sau vegetație) și ridicarea de fortificații de supraveghere⁵⁸ sau prin elemente continue formate din valuri de pământ cu palisade „ce se întind pe distanțe de mai multe zeci de km, în spatele cărora se așează populații de grăniceri și se construiesc fortificații de pământ și lemn”.⁵⁹

III. Concluzii

Dispariția khaganatului avar schimbă polii de putere dinspre vest spre sudul Dunării. Pannonia va intra în aria de influență francă și bulgară, iar în partea de nord ia ființă Moravia Mare. Pe parcursul secolului IX bulgarii pătrund și în sud-vestul spațiului intracarpatic și la Alba Iulia vor ridica un voievodat cu centrul în jurul fostului oraș roman. Descoperirile arheologice de la Alba Iulia – *Stația de Salvare* arată această trecere de la influența slavo-avară la cea bulgară. Mormintele de inhumație conține un

⁵² Ioan Marian Țiplic, *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu (sec. X-XIV)*, Editura Militară, București, 2006, p. 218.

⁵³ Zeno Karl Pinter, Claudia Urduzia, *Cercetări arheologice în așezarea medievală de la Miercurea Băi - Cunța*, București, 2015, p.70.

⁵⁴ D. N. Busuioc-von Hasselbach, *op. cit.*, vol. II, p. 34.

⁵⁵ Adrian Ioniță, *Așezarea din sec. XII-XIII de la Bratei*, Editura ALTIP, Alba Iulia, 2009, p. 50; Z. K. Pinter – Cl. Urduzia, *op. cit.*, p.70.

⁵⁶ I. M. Țiplic, *Organizarea defensivă ...*, p. 218.

⁵⁷ Ferenc Fodor, *Adatok a magyar gyepük földrajzához*, în HK, 37, 1936, pp. 136-138; I. M. Țiplic, *Organizarea defensivă ...*, p. 218.

⁵⁸ F. Fodor, *op. cit.*, pp. 138-141; I. M. Țiplic, *Organizarea defensivă ...*, pp. 218-219.

⁵⁹ F. Fodor, *op. cit.*, p. 141; I. M. Țiplic, *Organizarea defensivă ...*, p. 219.

ritual specific mediului sud-dunărean fiind depuse în unele morminte vase cu ofrande, altele au depuse obiecte și podoabe de proveniență bizantină. Necropola de la Alba Iulia este și martora pătrunderii maghiare în spațiul intracarpatic. În necropola de la Blandiana – *La Brod* au fost descoperite morminte de înhumați cu vase specifice mediului sud-dunărean.

Pentru valea Târnavei Mari momentul trecerii de la un pol politic la celălalt nu este clar determinat. Grupul Mediaș își încheie teoretic existența în secolul IX, însă ne lipsesc informații cu privire la înmormântările din sec. X-XI, nefiind descoperite, până în prezent, necropole intermediare între secolul IX și XI.

Cu privire la evoluția habitatului pe valea Târnavei Mari se iau în considerare mai multe teorii și ipoteze atât în privința mărturiilor directe, anume vestigiile arheologice, cât și a mărturiilor spirituale, adică ipoteze privind mediul cultural adoptat.

Cazul ceramicii lucrate cu roata rapidă al cărui regres pentru sec. VII-IX „s-a datorat puternicului impact pe care l-au avut khaganatul avar și apoi pătrunderea masivă a populațiilor de tip slav”.⁶⁰ Pentru perioada sec. IV-VI avem o continuitate a ceramicii la roata rapidă, ca apoi pentru în sec. VII-IX ceramica aceasta să se diminueze cantitativ. Începând cu secolul XI ceramica lucrată la roata rapidă se generalizează în regiuni fără influențe culturale balcano-dunărene. S-a acceptat și ipoteza unui „*orizont al așezărilor cu ceramica lucrată la roata rapidă, caracteristic zonelor înalte din Transilvania*”⁶¹, ipoteză pe care se bazează cercetările de la Albești. Gheorghe Baltag consideră că trebuie luată în vedere dezvoltarea unei culturi aparte pe care a numit-o „*Cultura Plaiurilor Transilvane*”⁶², specifică perioadei de la căderea khaganatului avar până la instalarea regalității maghiare.

Pe baza cercetărilor arheologice de la Albești, jud. Mureș, Gheorghe Baltag consideră că pe văile secundare ale Târnavei Mari există o cultură arheologică aparte numită „*cultura plaiurilor transilvane*”.⁶³ Cronologic așezarea de la Albești a fost încadrată în perioada secolelor IX-X fiind ulterioară grupului Mediaș (sec. VII-IX) și contemporană cu grupul Blandiana A din perioada bulgară a microzonei Alba Iulia. Din punct de vedere arheologic există diverse culturi/grupuri culturale pentru sec. VII-XI

⁶⁰ Ioan Marian Țiplic, *Contribuții la istoria spațiului românesc în perioada migrațiilor și evul mediu timpuriu (sec. IV-XIII)*, Institutul european, 2005, p. 90.

⁶¹ *Ibidem*, p. 91.

⁶² Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 272.

⁶³ *Ibidem*, pp. 205, 272.

:⁶⁴ pentru perioada slavo-avară (sec. VII-IX) sunt grupurile Mediaș (slavi), Gâmbaș (avarii), Nușfalău-Someșeni (slavi vestici); pentru perioada bulgaro-moraviană (sec. IX-X) avem grupurile Blandiana A (slavo-bulgari, slavo-valahi), Ciumbrud (slavi moravieni creștinați în rit răsăritean) și **cultura Plaiurilor Transilvane** (slavi, valahi); pentru perioada secolelor X-XI avem grupul Cluj (maghiari timpurii-păgâni) și grupul Blandiana B (mediul Bjelo-Brdo – creștinism apusean).

„Cultura Plaiurilor Transilvane” arată prezența unor comunități aflate în zone deluroase cu înălțimi de peste 400 m altitudine și are la bază teoria „retragerii la munte” pe care a dezvoltat-o C. C. Giurescu.⁶⁵ Cultura Bratei 1 (sec. IV-V) este o cultură contemporană cu cea de tip Sântana de Mureș (- Cerneahov), unde avem elemente germanice timpurii ale goșilor aflați în comuniune cu populația locală. Prin urmare ce s-a întâmplat cu comunitățile romanice din sec. III-IV semnalate arheologic? Retragera spre munte și stabilirea acestor comunități în zone submontane sau pe văile secundare ale principalelor râuri Mureș, Olt, Târnavă, Someșuri este explicația pe care merg o parte dintre cercetători.

O altă teoria ce explică dispariția diverselor forme culturale înainte de secolul IX este teoria „pânzelor suprapuse de populație”: „*Poporul român este continuarea romanității orientale, el s-a format pe un spațiu întins, șes, deluros și muntos, a cărui axă este Dunărea*”⁶⁶. Într-un final populația romanică și cea slavă, „două pânze de populație”, „*s-au întrepătruns în cursul secolelor VII-X, așa explicându-se înrâurirea slavă asupra limbii române*”⁶⁷. Această teorie este explicația pe care o dă P. P. Panaitescu pentru asimilarea slavilor în masa autohtonă la nord de Dunăre și slavizarea populației la sud de Dunăre.⁶⁸ Slavii se așează în Transilvania spre sfârșitul secolului VI- pe parcursul secolului VII, oricum după dispariția regatului gepid (567) și subordonarea aristocrației gepide în cadrul khaganatului avar.

Teoria „pânzelor suprapuse de populație” consideră că așezarea slavilor în Dacia a reprezentat o pânză de populație care s-a suprapus peste elementul autohton. Ambele populații conviețuiesc fără să se elimine etnic.

⁶⁴ Kurt Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în sec. IV-XIII*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958; Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, p. 272.

⁶⁵ C. C. Giurescu, *Înțelesul toponimicului Parâng. Date despre agricultura românească în Carpați în evul mediu*, în *Omagiul lui Al. Rosetti*, București, 1966, pp. 303-304.

⁶⁶ I. M. Țiplic, *Contribuții ...*, p. 97.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 18.

Din punct de vedere cultural arheologia ne arată că elementul slav predomină peste cel autohton, chiar dacă la prima vedere pare inferior și mă refer aici la meșteșugul ceramicii. La slavi ceramica este lucrată cu mâna și la roata înceată, arderea neuniformă. Oricum, P. P. Panaitescu continuă cu explicația: „În decursul veacurilor, aceste pânze s-au cristalizat, ajungându-se, până în secolul XI (în nordul Dunării) și în al XIII-lea (în sudul Dunării) la romanizarea slavilor din Dacia și la slavizarea românilor balcanici”.⁶⁹

Cultura plaiurilor a fost inclusă de Gheorghe Baltag în clasificarea lui Kurt Horedt, iar „descoperirile de la Albești semnaleză existența unei alte arii culturale, care nu poate fi încadrată nici în spațiul cultural daco-slav, nici în spațiul cultural avar, slav-vestic sau bulgaro-vlaho-slav din Transilvania secolelor VII-X d. Hr.”. În opinia domnului Baltag au existat populații care s-au refugiat de pe valea principală a Târnavei Mari pe văile secundare, unde pe înălțimile dealurilor⁷⁰ au ridicat fortificații și și-au creat așezări. După o perioadă aceste populații „coboară din zonele înalte ale Transilvaniei de est sau de sud-est”.⁷¹ La Albești, avem un astfel de caz unde „locuitori montani”⁷² au coborât fie dinspre munții Harghitei fie dinspre munții Perșani până pe Valea Albeștiului „unde s-au stabilit temporar”.⁷³

Dacă luăm documentele medievale, așezărilor de pe valea Târnavei și din Podișul Hârtibaciului de Nord apar menționate în secolul al XIII-lea: 1231 – Albești, Șapartoc, Vânători ș.a. Dar dacă urmărim repertoriul arheologic pe teritoriul acestor localități au existat așezări mult mai timpurii însă multe dintre aceste așezări sunt în puncte retrase pe văi de importanță secundară în locuri cu elemente naturale de apărare. Vetrele actuale de la Apold, Archita, Daia și Vulcan prezintă urme medievale dinainte de colonizarea sașilor.⁷⁴

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ Gh. Baltag, *Sighișoara ...*, pp. 271-272.

⁷¹ *Ibidem*, p. 273.

⁷² *Ibidem*, p. 272.

⁷³ *Ibidem.*

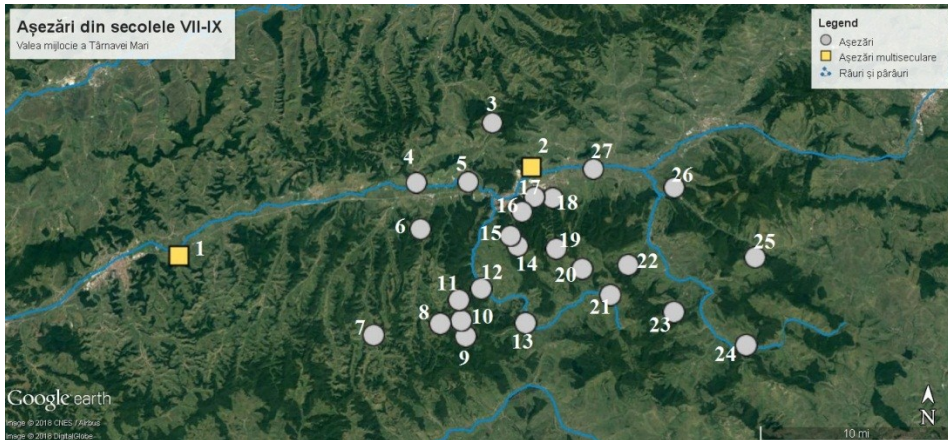
⁷⁴ *Ibidem*, p. 247.

**DAS HABITAT IM MITTLEREN FLUSSBECKEN DES GROßEN
KOKELS (9.-11. JH.)**
(Zusammenfassung)

Das Besiedeln im Haupttal des Großen Kokels kennzeichnete sich als ununterbrechlich während der Völkerwanderungszeit. Ein im parallel laufenden Lebensraum entwickelte sich in den naheliegenden Wäldern und den hügeligen Nebentälern bis zu einer Höhe von 600 m. Das Zusammenleben der Einheimischen und der Fremdbevölkerung ließ sich im Sekundärhabitat nicht bemerken. Mit einer einzigen Ausnahme, nämlich im sogenannten *La Cetăţea/Sub Cetăţea* (an der/unter der Burg) Punkt in Albeşti, sind in diesem Sinne umfangreiche Untersuchungen gänzlich abwesend. Andere Habitaträume wurden durch von Gheorghe Baltag unternommene Feldforschungen entdeckt wie zum Beispiel in Criş (Kreisch), Daia (Denndorf), Saschiz (Keisd) u.a. Archäologische Untersuchungen im Großen Kokeltal fanden auch in Bratei-*Nisipărie* (Breitau-Kiesgrube) und Sighişoara-*Dealul Viilor* (Schäßburg-Weinberg) statt.
(Übersetzung von Corina Hopârtean)

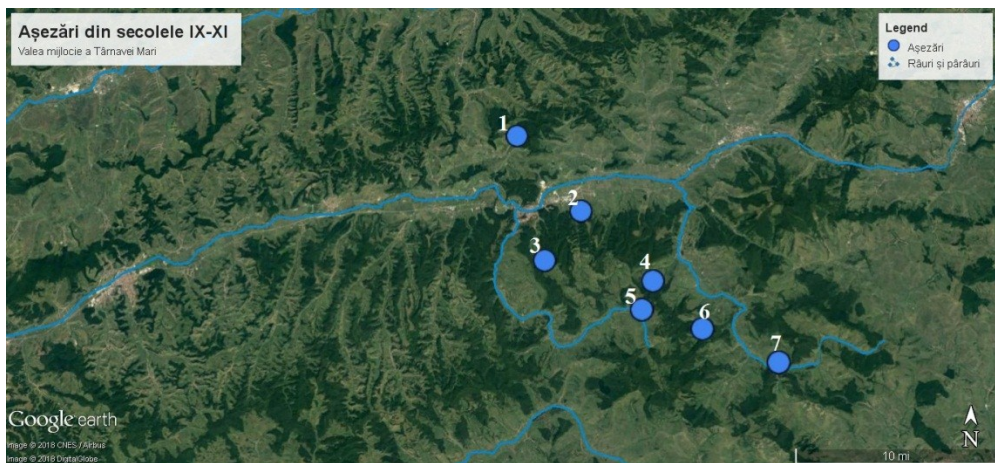
Cuvinte cheie: Albeşti, habitat, secolele IX-XI, aşezare, locuinţe.

Schlüsselwörter: Weissenkirch, Habitat, 9.-11. Jh., Siedlung, Gehäuse.

Harta 1. Așezări de pe valea mijlocie a Târnavei Mari (sec. VII-IX)

1. Bratei – *Nisipărie*; 2. Sighișoara – *Dealul Viilor*; 3. Hetiur – *La Podul Pipeanului*; 4. Seleş – *În Tău*; 5. Sighișoara – *Lângă Podmoale*; 6. Criș – *Unghiul lui Schmedt*; 7. Mălâncrav – *Valea Viilor*; 8. Criș – *Ciorănel*; 9. Stejăreni – *Poarta Fâneței*; 10. Stejăreni – *Calea Strâmbă*; 11. Stejăreni – *În Ment*; 12. Șaeș – *În Wosen*; 13. Apold – *După Grădini*; 14. Sighișoara – *Aurel Vlaicu/ Saivane/ La Grajduri*; 15. Sighișoara – *Aurel Vlaicu/ La Glimeș*; 16. Sighișoara – *Valea Cânepii*; 17. Sighișoara – *Valea Dracului*; 18. Albești – *La Cetățea/Sub Cetățea*; 19. Șapartoc – *Pârâul Pietros*; 20. Daia – *La Lac*; 21. Daia – *Hanfău*; 22. Saschiz – *Pârâul Etzung*; 23. Cloașterf – *La Glimeș*; 24. Bunești – *Fundătura lui Krauss*; 25. Archita – *Grădina lui Schenker*; 26. Mureni – *Hüll*; 27. Albești – *Valea Hotarului*

Harta 1. Așezări de pe valea mijlocie a Târnavei Mari (sec. IX-XI)

1. Hetiur – *La Podul Pipeanului*; 2. Albești – *La Cetățea/Sub Cetățea*; 3. Sighișoara – *Aurel Vlaicu/La Grajduri/ Saivane*; 4. Saschiz – *În Etzung*; 5. Daia – *Hanfău/Cânepiște*; 6. Cloașterf – *La Glimeș*; 7. Bunești – *Fundătura lui Krauss*.

